

УДК 159.922:316.64:165.242.2+34:008

Дмит рієнко Ю.М.

НОВЕ БАЧЕННЯ ФОРМ (ТИПІВ) УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

У науковій статті пропонуються та досліджуються нові підходи до вивчення нової змістовної природи правосвідомості та правової культури

Ключові слова: природа права, правова культура, нові засоби вивчення права.

Сучасні дослідники правової свідомості, на жаль, не поспішають відриватися від старих правових понять, категорій та у цілому лінійної методології старої позитивної правової науки, яка не в змозі оперативно відгукатися на неждані виклики правового сьогодення. Формування нової правової реальності, що склалась після Помаранчової революції (листопад 2004 р.), важке і небезпечне звільнення від тривалочасових, патологічно діючих у полі перехідного правотворення ідеологічних міфів лінійного (позитивного) світового та вітчизняного правосвідомості, правосвідомості та праворозуміння, презентованих у відповідному маргінальному правоусвідомленні, функціонально не спроможному сутнісно (ідейно) ідентифікувати та природно (логічно) дефініціювати вимоги і потреби більш прогресивної еволюційної моделі перехідного, але кризового розвитку права і закону, нагально потребує концептуального теоретичного перегляду та наукового переосмислення г л и б и н н о ї, причинної суті того, поки ще не пізнаного та, відповідно, не дослідженого історико-правового руху, який досі детермінує у нашому часо-просторі кризові правові трансформації, що мають "системний характер" (В. Ющенко), який виявляється у кризовому циклі соціальної активності правової культури: слабкі духовні (низький «дух» національного права, закону, відсутня спадкоємність національного правотворення, праворозуміння та правозастосування, низька правова духовність, правова ментальність, ідеологічна заангажованість та необ'єктивність судових рішень, низька професійна культура юристів, криза судової, правоохоронної та публічної влади, відсутність чіткої нормативно-правової бази для здійснення цивілізаційних правоперетворень, виборів, регулятивної реалізації владних приписів, конфліктний характер правової комунікації між різними гілками влади, правова невизначеність правового статусу різних гілок публічної влади, наявність великої кількості нормативно-правових актів законодавства колишнього СРСР, що продовжує кризово, конфліктно та патологічно здійснювати регулятивні функції принципово нових відносин у соціально важливих галузях права (трудова, медична, педагогічна та ін. право та законодавство, намагання немотивовано переписати Конституцію України, досить часта підміна правових рішень політичними домовленостями, які не мають нічого загального з типовим нормативно-правовими актами, відсутність бажання політичні рішення та домовленості дублювати відповідними новими нормативно-правовими актами, наявність ситуації, коли

переважна більшість депутатів, не маюча навіть середньої юридичної освіти, приймає правові рішення державного значення, що є юридично невмотивованими та ін.) та матеріальні (наявність великої кількості низкопрофесійно утворених нормативно-правових актів, як мають протирічно кваліфікований зміст та форму за зразками ідеологічного та політичного розмежування новоукраїнського постперехідного посттоталітарного суспільства, права та правосвідомості, наявність не введених у правове поле офіційних результатів вже проведених давно референдумів за умов існуючої можливості офіційного введення у нормативне правове поле України їх результатів, але відсутність у сучасній державній та правовій еліті України уваги до цього (стосовно зменшення кількості депутатів Верховної Ради до 300), відсутність уваги, бажання та реальних намагань у владній та правовій українській еліті формувати національну законодавчу базу за наявними зразками чинних європейських офіційних документів світового значення та ін.) її артефакти безпосередньо презентують кризову сутність перехідного правостановлення, правотворення та важкої перехідної правореалізації. Натомість правова культура як суттєвий показник якісного розвитку суспільства-держави-особистості – відсутня, або іншими словами говорячи, вона, за аналогією до правосвідомості, має кризовий цикл соціальної активності, коли її нова спадкоємність тільки-но створюється за зразками нормативного визволення правосвідомості, її масових первинних суб'єктів (фізичних осіб) від широкого правового нігілізму та доміанти законосвідомості вторинних суб'єктів правосвідомості (юридичних осіб).

Зазначена проблема безпосередньо пов'язана з державною програмою Київського національного університету ім. Т.Шевченка "Формування механізму адаптації законодавства в сфері прав громадян Україні до законодавства Європейського Союзу на період з 2006 по 2010 рр.». Аналогічних або подібних досліджень авторам у вітчизняній та іноземній літературі знайти не вдалось, завданням статті є формування нових підходів до визначення актуальних типових конкретно-історичних форм правової свідомості, правової культури, використовуючи авторські дослідження, серед них активно тематичні [1-4]. Метою статті є виявлення різних підходів до можливого виокремлення різних форм правосвідомості та правової культури.

За ідеями дослідників, здавна, правове усвідомлення та артефактові формотворення актуальної правової культури, здійснюючись у цикловому режимі вироблення актуальних форм правосвідомості у широкому аспекті, як правило, за двома концептуальними моделями, маючими принципово відмінні метаметодології правопізнання та праворозуміння, утворюють дві концептуальні моделі правоусвідомлення, трансцендують відповідні дві форми глобальних моделей правової культури, серед яких, конкурентно опосередковано, визначається певна домінантна, котра наочно у конкретних духовних та матеріальних артефактах нормативно презентує, інтерпретує та легалізує той чи інший цикл соціальної активності правосвідомості: 1) науково-теоретична; 2) філософсько-правова. У основу науково-теоретичної форми (типу) правової свідомості та правової культури цілепокладаємо методологію науково-теоретичного правопізнання, що є, як правило, лінійною за об'ємом можливостей та немножинності впливу на правову дійсність (правокультурної презентації цього впливу), у основу філософсько-правової форми

(типу) правової свідомості та правової культури цілепокладаємо методологію філософії правосвідомості, що є, як правило, нелінійною за більшим об'ємом можливостей та множинностей впливу на правову дійсність (правокультурної презентації цього впливу). Зазначені моделі правосвідомлення та правової культури, по-іншому, різнолінійно презентують науково-теоретичну та філософсько-правову форму (тип) правосвідомості та правової культури як різні форми легалізації та інтерпретації актуальних праворефлексій, побудовані як на різних методологічних (лінійній та нелінійній) основах, так й на різних суспільно-соціальних субстратах широкого та масового (колективного) правоосмислення та світоосмислення, що є конкретно-історичними. Науково-теоретичну та філософсько-правову форму (тип) правосвідомості та правової культури у більш вузькому значенні розподіляємо на вузькопрофільні різногалузеві (за різними правовими галузями) підформи (підтипи) правосвідомості та правової культури, які мають гомогенний характер функціональної її цілеспрямованості, залежний від ступеня однорідності правових рефлексій, формуючих галузь правового регулювання тих чи інших суспільних правовідносин та утворюючих різні інші, ще більш гомогенно диференційовані підформи (підтипи) професійної (правосвідомість службовців, співробітників МВС, селян, мешканців міст та ін.), правореалізуючої правосвідомості (господарська, адміністративна, конституційна, фінансова та ін. правосвідомість) та правової культури.

При висвітленні природи та джерел формування теоретичної та філософсько-правової форм (типів) правосвідомості та правової культури виникає гостра потреба у визначенні та аналізі різних підходів до дослідження даного чи аналогічного питання, що створюють активне аксіологічне поле розвиткових тенденцій сучасних і перспективних наукових розвідок. Праць вчених, досліджуючих безпосередньо науково-теоретичну та філософсько-правову форму (тип) правосвідомості нам виявити не вдалось, хоча юридичний та філософський підходи до права та, частково, до правової культури, визначали та характеризували або повністю, або частково відмінними один від одного С.С. Алексєєв [5], Ж.Л. Гершель [6], Г. Вальденберг [7], Д.А. Керімов [8], В.С. Нерсесянц [9], Ю.В. Тихонравов [10], В.П. Малахов [11], В.В. Шкода [12], Л.В. Петрова [13], А.А. Козловський [14], А.В. Гарник [15], В.А. Бачинин [16], М. В. Костицький, Б. Ф. Чміль [17], К.К. Жоль [18], О.О. Бандура [19], І.П. Малінова [20], Ю.Е. Пермьяков [21]; Ершов Ю. Г. [22], В.І. Букреєв, І.Н. Римська [23], В.М. Розин [24], С.І. Максимов [25]. Думаємо, що, безперечно, ці підходи мали у власній концептуальній основі певні моделі або форми правової свідомості та правової культури, які послуговували новою правопроцесуальною основою для теоретико-практичного визначення у подальшому тих чи інших сталих статичних концепцій праворозуміння. Творчо розвиваючи далі зазначені правові ідеї дослідників, диференціюємо та виокремлюємо такі метаформи (метатипи) правової свідомості та правової культури, що сформували зазначені вище дві форми глобальних моделей правової свідомості та правової культури: 1) філософсько-правова (методологічно-правова) – найвищий цикл соціальної активності правосвідомості та правової культури; 2) суб'єктивно-правова (позитивно-правова, методично-правова) – середній, низький, кризовий цикл соціальної активності

правосвідомості та правової культури; 3) об'єктивно-правова (морально-правова, методично-правова, теоретико-правова) – високий цикл соціальної активності правосвідомості та правової культури; 4) традиційна (класична) природно-правова (теоретико-правова) – високий, середній, низький цикл соціальної активності правосвідомості та правової культури; 5) нетрадиційна (некласична, посткласична, постнекласична, постнеокласична) природно-правова (теоретико-правова) – високий, середній цикл соціальної активності правосвідомості та правової культури, що мають конкретно-історичний характер, співіснують разом або окремо, або знаходяться у чи-то певній, або чи-то повній залежності від іншої (інших) форм (и) правосвідомості та правової культури, в залежності від рівня правової цивілізованості тієї чи іншої держави як соціальної та правової, котрий визначається завжди відповідним циклом соціальної активності домінантної форми правосвідомості, як правило, державно-правової свідомості.

Нагадаємо, що філософсько-правова форма правосвідомості або філософія правосвідомості та правової культури, на відміну від філософії права, має не два, а, фактично, чотири джерела походження: 1) філософія або філософське осмислення права; 2) філософія або філософське осмислення свідомості; 3) регулятивне формотворення чинної різногалузевої правової норми за актами правової свідомості під час регулювання суспільних відносин за перехідного правостановлення у якості механізму правового регулювання; 4) регулятивне формотворення чинної різногалузевої правової рефлексії (закони, підзаконні акти, постанови та ін.) за актами правової свідомості під час регулювання суспільних відносин за перехідного правостановлення регулятивне формотворення чинної різногалузевої правової норми за актами правової свідомості під час регулювання суспільних відносин за перехідного правостановлення регулятивне формотворення чинної різногалузевої правової норми за актами правової свідомості під час регулювання суспільних відносин за перехідного правостановлення у якості механізму правового регулювання . У силу існування не двох, як у філософії права, а чотирьох різних джерела формування філософії правосвідомості (філософсько-правової форми правосвідомості), формуємо чотири основні підходи до розуміння її статусу. Перший - розглядає філософію правосвідомості тат правової як галузь загальної філософії та загальної культури, її місце в ланцюгу особливих частин загальної філософії, таких як філософія моралі, філософія мови, філософія політики та ін. За другим підходом підходом філософія правосвідомості та правової культури, пропонуючи необхідну манеру правової поведінки та її артефактового відбиття, змушує її обов'язково усвідомити, що може бути здійсненим, у свою чергу, в різних формах, циклах і видах правового усвідомлення, з можливістю цільової координації. За третім підходом відносимо філософію правосвідомості та правової культури до таких галузей юридичної науки, які начально формуть, легітимізують та перспективізують у теоретичному відношенні методологічно-регулятивне формотворення чинної різногалузевої правової норми за актами правової свідомості під час регулювання суспільних відносин, коли остання починає ідейно-світоглядно реструктуризуватися за перехідного правостановлення (затвердження у нормативно-правовому полі нової правової ідеї як нової правової концепції, теорії, методології,

методики, будь-якої іншої інструментології, що за конфліктного розгортання у позитивному праві сприймається девіацією нормативного формотворення права) у (як) механізм правового регулювання. За четвертим підходом відносимо філософію правосвідомості та правової культури теж до таких галузей юридичної науки, які закінчують методично формувати, легітимізувати та легалізувати остаточно у науково-теоретичному відношенні методологічно-регулятивне формотворення різногалузевих правових рефлексій, що мають філософську форму правосвітоосмислення, артефактового правокультурного віддзеркалення, та регулятивно-правовий зміст чинної різногалузевої норми за актами правової свідомості під час регулювання суспільних відносин, коли остання закінчує реструктуризуватися (затвердження у правовому полі ідейно-світоглядно оновленої різногалузевої правової норми як прямого акту правової свідомості під час виконання правосвідомістю функцій механізму правового регулювання або мета методологічних функцій) за перехідного правостановлення. Саме у метаметодологічних (методологічних) функціях правосвідомості та правової культури, презентованих у більш активному (можливо тільки її за тотально кризового перехідного правостановлення, коли правова ідея формується заново) використанні пріоритетної філософської форми правосвідомості та правової культури у перехідному правостановленні, частково реалізованих у автентичних функціях філософії права, розгортається творча природа правотворення, правореалізації та правозастосування, внаслідок чого відбувається ідейно-світоглядне збагачення у різногалузовому процесуальному правостановленні, насамперед, статичного права. Під правовою метаметодологією розуміємо таку методологію правосвідомості як сукупність процесуально реалізованих у різних галузях права (судові рішення, правові ідеї, висловлені науковцями та реалізовані у наукових розвідках, дисертаціях, монографіях, філософсько-правових творах), регулятивно відбитих у артефактах правової культури та статично зафіксованих (у законодавчих актах) нових чи модернізованих старих методів правової реалізації, різноджерельне вчення, міждисциплінарна наука, теорію про стійкі правові методи, філософську форму правосвідомості або філософію правосвідомості, маючи першоджерелом загальну філософію, загальнотеоретичну проблему правосвідомості та права, діалектику перехідного правотворення, специфічну приватну правову науку, яка частково не співпадає з філософією, загальну методологію пізнання соціальних явищ за зразком історичного матеріалізму, що різноджерельно утворюють у актах правосвідомості чинні норми права за перехідного правостановлення, генерують філософську форму правосвідомості або філософію правосвідомості домінантною серед інших, яка, за проведеними дослідженнями, створює найвищий цикл соціальної активності правосвідомості, у філософсько-правових творах – результатах монографічних та дисертаційних розвідок - формує актуальну інструментологію перехідного правотворення та правозастосування, внаслідок чого вивчаються та розвиваються всі різноаспектні основи та підґрунтя галузевих правових методологій, де філософія права – одна з таких фундаментальних основ, разом, наприклад, з теорією та історією держави та права.

Традиційна (класична) природна форма (тип) правосвідомості максимально наближена (ий) до філософської форми правосвідомості, але це не є її різновид або підтип. Ідейно-світоглядно традиційна природно-правова форма правосвідомості спрямована на пошуки, за ідеями суб'єктів позитивної правосвідомості, фактично, особливої правової дійсності, яка не є видимою та конкуруючою з державно-владною правосвідомістю та державно-владними установленнями та установами. Під традиційною природно-правовою формою правосвідомості та правової культури ідентифікуємо таку позапозитивну інстанцію існування та функціонування правових і неправових рефлексій, або "сукупність всіх свехпозитивних обов'язків правової практики" та їх відбиття у духовних і матеріальних артефактах правової культури, що дозволяють принципово розмежовувати правосвідомість та законсвідомість, право та закон, суб'єктів-виробників і суб'єктів-споживачів правосвідомості та законсвідомості з позицій принципів справедливості. Вдосконало довершеним етапом світового становлення традиційної (класичної) форми правосвідомості є об'єктивно зорієнтована монархічна правосвідомість та правова культура Г. В. Гегеля (1770-1831). Правосвідомість Гегеля водночас має філософську форму, яка ґрунтується на ідеалістичному правовому світогляді, природно-правовому мисленні. Продовжуючи за багатьма моментами лінію формотворення правових рефлексій І. Канта, він прагне реалізувати принцип суб'єктивності у правовому усвідомленні дійсності, вбачаючи джерела права та його критерії в правовій свідомості. Джерела традиційної (класичної) природної правосвідомості як процесуального формотворення статичного права, за Гегелем, перебувають у сфері правового духу. Завдання традиційної (класичної) філософії правосвідомості або конкретно-історичної форми (типу) правосвідомості - моделі традиційної (класичної) версії актуальних праворефлексій, за Гегелем, полягає у тому, щоб сформувати "видимість тимчасового та минушого розуміння тієї субстанції, що іманентна, та вічна, яка присутня у сьогодні" (Г.Гегель), тобто полягає у потребі навчити бачити суб'єктів правосвідомості іманентну та вічну сутність природи буття, свідомості та права кожного разу конкретно-історично, але правдиво, у тимчасовій та минливій її видимості. Сутністю традиційної (класичної) форми правосвідомості саме те розумне й необхідне, що ми знаходимо в будь-якому конкретному правопорядку. Отже, якщо для правосвідомості Локка та правосвідомості інших представників правової епохи Просвітництва джерелом становлення та розвитку принципів природно-правової форми правосвідомості виступає природа як доправова інстанція, а відкритися вона спроможна за допомогою розуму та далі втілюватиметься в позитивному законодавстві, для правосвідомості І. Канта вони представляли принципи, що відкриваються розумом у самому розумі, які виступали лише критичною інстанцією для оцінки існуючого права, то для прогресивної правосвідомості Г.В. Гегеля вони являли собою іманентну сутність будь-якої системи позитивно-правової форми правосвідомості та позитивного права, розумну складову суспільно-правової свідомості, суспільства та держави взагалі тощо.

За ідеями нетрадиційної форми теоретичної правосвідомості М. В. Хамітова, Л. Н. Гармаш і С. О. Крилової, сформувавши нове узагальнення звісних на той час підходів до визначення форм правосвідомості, традиційна (класична) форма

природної правосвідомості та духовно-матеріальні артефакти правової культури здійснюють та верифікують підхід нетрадиційної (некласичної) форми природної правосвідомості до людини як первинного її суб'єкту (фізичної особи), а нетрадиційна (некласична) форма природної правосвідомості здійснює такий підхід до людини, що зорієнтований на доміную особливого над загальним, проблем людського існування над теоретико-пізнавальними проблемами та заснований на ідеї правової символістики трансцендентного. Об'єктивно-правова форма правосвідомості та правової культури – це така форма (тип) монархічної чи республіканської правосвідомості, правової культури, які не є остаточно позитивними, але й не є остаточно ані природними, ані філософськими, ані традиційними формами (типами) правосвідомості (можуть домінувати різні складові пропорції формули норми права та правосвідомості, але за будь-чого на протязі певного часо-простору відбувається різноджерельне вироблення певної домінанти якоїсь складової). Ця форма правосвідомості та правової культури у розвитковому відношенні найбільш властива або для початку перехідного, кризового правостановлення. Філософська ж форма правосвідомості та правової культури (філософія правосвідомості, як найвищий цикл соціальної активності правосвідомості) у розвитковому відношенні, є доміантними тенденціями актуального правоусвідомлення та артефактового правовідбиття (відбується активне ментальне формотворення україноментальної складової пропорції у формулі норми права-правосвідомості). Позитивно-правова ж форма (тип) правосвідомості та правової культури, як правило, завжди є монархічними. Найголовнішою конкретно-історичною специфікою, функцією та розвитковим пріоритетом позитивно-правової форми правосвідомості та правової культури є різноаспектне ствердження, охорона, захист та артефактове правовідбиття, як правило, вторинними суб'єктами правосвідомості (юридичними особами), у межах правової методології, узаконеного примусу правової норми державно-правової свідомості та різногалузевої норми статичного права без будь-яких натяків на їх можливу хибність, штучність та неприродність: закон завжди правий, навіть хоча й він несправедливий. Найголовнішою конкретно-історичною специфікою, функцією та розвитковим пріоритетом об'єктивно-правової форми правосвідомості та правової культури є ті, що формують нові ідеї, тези, теорії, концепції, відповідно їх відбиваючи у артефактах правової культури. Найголовнішою конкретно-історичною специфікою, функцією та розвитковим пріоритетом філософської форми правосвідомості та правової культури є та, що формує нову правову ідею щодо організації та самоорганізації самого права, свідомості та дійсності (корелює, відроджує, модернізує стару) у єдиному формозмісті правосвідомості та правової культури, у межах філософсько-правової та філософської методології право осмислення, артефактового правовідбиття, намагається істинно розв'язати основне питання філософії правосвідомості (відношення до права, свідомості, дійсності) та правової культури, які у парадигмі філософської форми правосвідомості як юридичної категорії та як загальної правової метатеорії набуває стану основного питання юридичної правової науки та правової культури за перехідного правостановлення, коли механізмом правового регулювання суспільних відносин стає правова свідомість, під час чого здійснюється трансформація належного правосвідомості у її суще, або іншими

словами, відбувається зміна циклу соціальної активності правосвідомості, що змінює рівень пріоритетності артефактів правової культури.

Умовну відповідність тієї чи іншої форми правосвідомості та правової культури певним циклам соціальної активності визначаємо за можливим професійним складом, професійними якостями та національно-ментальними властивостями правової психології та ідеології первинних (фізичні особи) і вторинних (юридичні особи) суб'єктів правосвідомості, але завжди з пріоритетом масового змісту правосвідомості первинних суб'єктів правосвідомості та їх правової культури як правових першосуб'єктів. За проведеними дослідженнями [1-6] носіями, начальними першовиробниками та донорами масової суспільно-правової свідомості та правової культури є первинні суб'єкти правосвідомості (фізичні особи), які сгенерували за тривалих часів власного становлення як типових суб'єктів права, правової культури, вторинних суб'єктів правосвідомості (юридичних осіб), їх законосвідомість, законодавчу культуру та традиційно усталену базу нормативних актів законодавчого походження, що є вторинною за гносеологічним та онтологічним статусом норм законів, вторинних суб'єктів правосвідомості (носіїв правосвідомості), юридичною, законодавчою технікою, технологією їх творення, та є споживачами правосвідомості, правової культури та начальної нормативної техніки правосвітоосмислення, мають стержневою домінантою різногалузеве та різноджерельне процесуально-процедурне творення правових норм ідейно-світоглядного поля тієї чи іншої розвиткової пріоритетної форми правосвідомості та правової культури. В свою чергу розвиткова пріоритетність певної форми правосвідомості та правової культури визначається рівнем цивілізованості і соціальності суспільства та держави, циклом соціальної активності правосвідомості, правової культури та пріоритетною кількісною наявністю таких первинних і вторинних її суб'єктів, яких можна характеризувати терміном «правова людина, що має правову культуру», тобто така людина, що свідомо виконує чинні закони, де б вона ні була, або де б вона не працювала. Думаємо, що подальше дослідження зазначених питань сприятиме активній модернізації української правової системи, правосвідомості та держави.

Список використаних джерел та література:

1. Дмитрієнко Ю.М. Українська правова свідомість: історико-правовий стан дослідження // Держава і право. Збірник наукових праць. Вип. 35. – Київ: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2007. - С.20-28
2. Дмитрієнко Ю.М. Проблема рівності та пріоритетності суб'єктів правосвідомості за перехідного правостановлення // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. N 1. – Донецьк: ДІВС, 2007. – С. 15-26
3. Дмитрієнко І.В. Українська правова культура як критерій якісного стану українського суспільства // Державо і право. Збірник наукових праць. Вип. 35. – Київ: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2007. - С.20-28
4. Дмитрієнко І.В. Українська правова культура: поняття, стан дослідження // Право і безпека. Науковий журнал. – Т.5. – N 4. – Харків: ХНУВС, 2006. – С. 19-21
5. Алексеев С.С. Право. Опыт комплексного исследования. М., 1999; Алексеев С. С. Философия права.- М.: Знание, 1997. – 625 с.
6. Гершель Ж.Л. Общая теория права. - М.:Юристъ, 2007. – 457 с.
7. Вальденберг Г. О задаче философии права // Вопросы философии и психологии. - 1987. - N 40
8. Керімов Д.А. Основы философии права. М.: Юристъ, 2007. – 658 с.

9. Нерсесянц В.С. Юриспруденция. Введение в курс общей теории права и государства. М.: Юристъ, 2007. – 491 с; Нерсесянц В.С. Философия права: Учебник для вузов.- М.: Юристъ, 2007. – 356 с.
10. Тихонравов Ю.В. Основы философии права. М.: Право, 1999. – 286 с.
11. Малахов В.П. Философия права". Альбом схем. - М.: Зоря. 2000. – 782 с.; Малахов В.П. Введение в философию права. Учебное пособие. - М.: Юристъ, 2007. – 628 с.
12. Шкода В. В. Вступ до правової філософії. – Харків:Фоліо, 2007. – 179 с.
13. Петрова Л. В. Фундаментальні проблеми методології права: філософсько-правовий дискурс. – Харків: Право, 1998. – 458 с.
14. Козловський А. А. Право як пізнання: Вступ до гносеології права. – Чернівці: Літаври, 1999. – 354 с.
15. Гарник А. В. философия права: предметная специфика, место и значение в системе социально-гуманитарного знания. – Днепропетровск: Дніпро, 1998. – 295 с.
16. Бачинин В.А. Философия права и преступления. – Харьков: Фолио, 1999. – 758 с.
17. Філософія права / За ред. М. В. Костицького і Б. Ф. Чміля. - К.: Пижма, 2007. – 657 с.
18. Жоль К. К. Философия и социология права. - К.: Книга, 2007. – 458 с.
19. Бандура О. О. Єдність цінностей та істини у праві. - К.: Дзвін, 2000. – 417 с.
20. Малинова И. П. Философия права (от метафизики к герменевтике). – Екатеринбург: Озва, 1999. – 513 с.
21. Пермяков Ю. Е. Лекции по философии права. – Самара: Трактир, 2007. – 271 с.
22. Ершов Ю. Г. Философия права (материалы лекций). – Екатеринбург: Наука и жизнь, 2006. – 129 с.
23. Букреев В. И., Римская И. Н. Этика права.- М.Юристъ, 2007. – 750 с.
24. Розин В. М. Генезис права.- М.: Юристъ, 2007. – 557 с.
25. Максимов С. И. Правовая реальность: Опыт философского осмысления. - Х.: Основа, 2002. – 176 с.

Дмитриенко Ю.М. Новое видение форм (типов) украинского правового сознания и правовой культуры.

В научной статье предлагаются и исследуются новые подходы к изучению новой по содержанию природы права и правовой культуры.

Ключевые слова: природа права, правовая культура, новые методы изучения права.

Dmitrienko Yu.M. The new vision of forms (types) of the ukrainian legal conscious and legal culture.

In this article the new methods of study of the nature of law and legal culture are proposed and investigated by the author.

Key words: nature of law, legal culture, new methods of study law.

Надійшла до редакції 18.09.2007